ÜLESTÕUSMISAJA TEINE PÜHAPÄEV AD 2026
Ap 3:12–20 (Sk 8:6–8; Jh 21:1–14)

[11 Aga kui jalutu, kes oli terveks saanud, jäi Peetruse ja Johannese järel käima, jooksis kogu rahvahulk nende juurde kokku paika, mida kutsutakse Saalomoni sammaskäiguks.]

12 Seda nähes hakkas Peetrus rahvale kõnelema: «Iisraeli mehed, miks te imestate selle üle või miks te ainiti vahite meid, otsekui meie oleksime oma erilise väe või jumalakartlikkusega selle mehe pannud kõndima?

13 Aabrahami Jumal ja Iisaki Jumal ja Jaakobi Jumal, meie isade Jumal, on kirgastanud oma sulase Jeesuse, kelle teie olete reetnud ja ära salanud Pilaatuse palge ees, kui see oli otsustanud Tema vabaks lasta.

14 Teie salgasite ära Püha ja Õige ning palusite, et teile kingitaks mees, kes oli mõrtsukas.

15 Teie tapsite Elu Juhi, aga Jumal on Ta surnuist üles äratanud; selle tunnistajad oleme meie.

16 Ja kuna tema siin, keda te näete ja tunnete, on uskunud Jeesuse nimesse, siis on see nimi teinud ta tugevaks, ja usk, mis tuleb Jeesuse läbi, on talle andnud täie tervise teie kõikide silma all.

17 Ja nüüd, vennad, ma tean, et te olete seda teinud teadmatusest just nagu teie ülemadki.

18 Jumal on aga sel kombel täide saatnud kõigi oma prohvetite suu kaudu ennustatu, et Tema Võitu peab kannatama.

19 Parandage siis meelt ja pöörduge, et teie patud kustutataks,

20 nii et Issandalt tuleksid kosumisajad ja ta läkitaks teie jaoks määratud Messia Jeesuse.»

> Aga kui terveks saanud jalutu klammerdus Peetruse ja Johannese külge, jooksis kõik rahvas rabatuna nende juurde kokku Saalomoni omaks kutsutud sammaskäiku. Aga seda nähes kostis Peetrus rahvale: «Iisraeli mehed, miks te imestate selle üle või miks te jõllitate meid, otsekui me omaenda väe või vagadusega oleme pannud ta kõndima? Aabrahami Jumal ja Iisaki Jumal ja Jaakobi Jumal, meie isade Jumal, on austanud oma sulast Jeesust, kelle teie aga ära andsite ja kellest te lahti ütlesite Pilaatuse palge ees, kes oli otsustanud Ta vabaks lasta. Teie aga ütlesite lahti Pühast ja Õigest ning nõudsite endale meeleheaks mõrtsukmeest. Aga te tapsite ära Eluallika, kelle Jumal on surnuist surnuist üles äratanud – mille tunnistajad meie oleme. Ja usu peale Tema nimesse on selle, keda te näete ja tunnete, teinud Tema nimi tugevaks, ja usk, mis on Tema läbi, on andnud talle täie tervise teie kõigi silme ees. Ja nüüd, vennad, ma tean, et te olete tegutsenud teadmatuse tõttu, justnagu ka teie juhid. Jumal aga on asjad, mis Ta oli kõigi oma prohvetite suu läbi ette teatavaks teinud – et Tema Võitu peab kannatama –, sel kombel täide saatnud. Parandage nüüd meelt ja pöörduge, et teie patud oleksid kustutatud, nii et Issanda palgelt võiksid tulla hingetõmbeajad ja Ta läkitaks teie jaoks ette määratud Kristuse Jeesuse.»

Sissejuhatus

Evangelist Luuka poolt oma evangeeliumi järjena kirjutatud Apostlite tegude raamat ei ole mitte niivõrd varaseim ülevaade kristliku kiriku ajaloost, kuivõrd kiriku algusaegu kirjeldav [misjoni-] teoloogiline teos, mille keskne teemapüstitus on kokku võetav Issanda poolt apostlitele öeldud sõnadega: «Te saate väe Pühalt Vaimult, kes tuleb teie üle, ja te peate olema minu tunnistajad Jeruusalemmas ja kogu Juuda- ja Samaariamaal ning ilmamaa äärteni.» (Ap 1:8) Apostlite tegude raamat kõneleb kiriku algusest Jeruusalemmas, selle peatselt puhkenud tagakiusamisest ärgitatud levimisest Vahemere idarannikul (ja tasahilju ka Aafrikasse) ning seejärel juba teadlikust misjonist, mis saavutas oma esialgse eesmärgi kristluse jõudmisega tollase maailma pealinna Rooma.

Apostlite tegude raamatu esimese poole peategelasteks võib pidada eeskätt Peetrust, temaga koos Johannest ning vähemal määral teisi apostleid ja sõnakuulutajaid (näiteks diakoneid Stefanost ja Filippust), alates kolmeteistkümnendast peatükist aga vaieldamatult apostel Paulust, keda esimest korda mainitakse seoses Stefanose hukkamisega ning kelle pöördumise lugu on niivõrd määrava tähtsusega, et seda refereeritakse Apostlite tegude raamatus põhjalikult lausa kolmel korral.

Kiriku pärimuse järgi on nii kolmanda evangeeliumi kui Apostlite tegude raamatu autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiookias paganlike vanemate lapsena. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli ning kelle juurde ta jäi ka tema vangipõlve päevil. Kuna Apostlite tegude raamat lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, võib see varasemailt olla kirjutatud kas kuuekümnendate aastate keskpaiku või teisel poolel.[1]

Nagu Luuka evangeelium, nii algab ka Apostlite tegude raamat sissejuhatusega, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse kedagi Teofilost[2]: «Esimese raamatu, Teofilos, ma kirjutasin kõigest sellest, mida Jeesus algusest peale tegi ja õpetas kuni selle päevani, mil Ta võeti üles taevasse pärast seda, kui Ta apostlitele, keda Ta oli valinud Püha Vaimu kaudu, oli andnud korraldusi. Neile Ta oli pärast oma kannatamist näidanud ennast elavana, tõendades seda mitmel viisil, ilmudes neile neljakümne päeva jooksul ja kõneldes Jumala riigist.» (Ap 1:1–3)

---

[1] Nn ajaloolis-kriitilise koolkonna esindajad on kindlad, et Apostlite tegude raamat on kirjutatud pärast aastat 90 ning et selle nende väitel tundmatuks autoriks ei saa mingil juhul olla arst Luukas. Seevastu tunnustatud Uue Testamendi teadlane Klaus Berger paigutas Apostlite tegude raamatu kirjutamisaja vahemikku 65–71.

[2] Nimi Θεόφιλος – «Jumala sõber» – võib olla ka kõigi lugejate tähistamiseks mõeldud pöördumine.

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, ristimiskandidaat, kes kehastab kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Taoline õpetuslik taotlus tuleb esile mitmete pikkade kõnede kaudu, mida Apostlite tegude raamat sisaldab ja mis on äärmiselt sobivaks kokkuvõtlikuks materjaliks kristliku usu põhisisu tundma õppimisel, seda nii juutidele, kelle ajalooga ja pühade kirjadega kuulutus Jeesusest kui tõotatud Messiast seotakse, kui ka paganatele, kellele näidatakse, et nemadki on kutsutud osa saama juutidele ja juutide kaudu antud tõotustest.

Luukas demonstreerib Apostlite tegude raamatus äärmise selgusega, et evangeelium Jeesusest Kristusest ei ole mõeldud mitte ainult Iisraeli rahvale, vaid kõigile inimestele, kusjuures selle esimeseks kuulutajaks pole mitte «paganate apostel» Paulus, vaid «ümberlõigatute apostel» Peetrus: «Kui nüüd Jumal on andnud neile samasuguse anni kui meilegi, kes me usume Issandasse Jeesusesse Kristusesse, kes olen siis mina, et ma oleksin võinud Jumalat keelata… Mehed-vennad, te teate, et Jumal juba ammusest ajast on valinud teie seast minu, et minu suu läbi paganad kuuleksid evangeeliumi sõna ja saaksid usklikuks. Ja südametundja Jumal on nende eest tunnistanud, andes neile Püha Vaimu nagu meilegi, ja ei ole teinud mingit vahet meie ja nende vahel, olles usu läbi puhastanud nende südamed… Ent meie usume end päästetud olevat Issanda Jeesuse armu läbi samal kombel nagu nemadki.» (Ap 11:17; 15:7–9.11)

Apostlite tegude raamat on kõrgetasemeline kirjandusteos, algusest lõpuni suurepäraselt komponeeritud, ja isegi selle ootamatult järsuna tunduda võiv lõpp ei ole kindlasti juhuslik, vaid teadlikult avatuks jäetud uks tulevikku: «Aga Paulus jäi kaheks täisaastaks oma üürielamusse ja võttis vastu kõiki, kes tema juurde tulid, kuulutades Jumala riiki ja õpetades tõde Issandast Jeesusest Kristusest täiesti avalikult ja ilma takistamata.» (Ap 28:30j) Sealtpeale on juba iga järgneva kristlaste põlvkonna kutsumus ja ülesanne Apostlite tegude raamatut edasi kirjutada.

Keelelisi märkuseid

Jalutu, kes oli terveks saanud – τοῦ ἰαθέντος χωλοῦ – sõna ἰάομαι tähendab siin «terveks saama». Sõna χωλός võib tähistada nii täielikult jalust halvatuid kui ka lombakaid.

Jäi Peetruse ja Johannese järel käima – κρατοῦντος…τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην – sõna κρατέω tähendab «kinni võtma», «kinni hoidma», «[oma kätte] võtma», «kinni haarama», siin võiks tõlkida ka: «klammerduma». Nimi Πέτρος tähendab «kalju». Nimi Ἰωάννης tuleneb heebrea nimest יוֹחָנָן või יְהוֹחָנָן ning tähendab «JHWH on armuline», «JHWH on armu andnud», «JHWH armukink».

Saalomoni – Σολομῶντος – nimi Σολομών – heebrea keeles שְׁלֹמֹה – tuleneb sõnast שָׁלוֹם – «rahu», «täiuslikkus», «terviklikkus», «tervis», «heaolu».

Hakkas…kõnelema – ἀπεκρίνατο – sõna ἀποκρίνομαι – «vastama», «vastust andma» – tähendusvarjunditeks on nii teatav lõplikkus kui ka vastandumine. Selle sõna tüveks olev verb κρίνω tähendab «eristama», «eraldama», «[läbi] uurima», «otsustama», «kohut mõistma».

Rahvale – πρὸς τὸν λαόν – sõna λαός tähistab nii kogu rahvast kui kuskil koos olevat rahvahulka või mingi paiga (linna, maakoha) rahvast.

Iisraeli – Ἰσραηλῖται – sõna Ἰσραηλίτης tuleneb nimest יִשְׂרָאֵל – «Jumal võitleb», «Jumal saab võitu», «Jumal võtab võimust».

Imestate – θαυμάζετε – sõna θαυμάζω tähendab «imestama», «imeks panema», ka «imetlema».

Ainiti vahite – ἀτενίζετε – sõna ἀτενίζω tähendab «põrnitsema», «üksisilmi vahtima», «jõllitama».

Väe – δυνάμει – sõna δύναμις tähendab «vägi», «võim», «võime».

Jumalakartlikkusega – εὐσεβείᾳ – sõna εὐσέβεια tähendab «vagadus», «aukartus [Jumala ees]», «jumalakartlikkus».

Oleksime pannud – πεποιηκόσιν – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».[3]

Kõndima – περιπατεῖν – sõna περιπατέω tähendab «[ringi] käima», «ringi jalutama», «[edasi] astuma» ja tähistab ülekantult ka eluviisi.

Aabrahami – Ἀβραὰμ – nimi Ἀβραάμ – heebrea keeles אַבְרָהָם – tähendab «paljude [rahvaste] isa».

Iisaki – Ἰσαὰκ – nime Ἰσαάκ – heebrea keeles יִצְחָק – «ta naerab», «[see, kes] naerab] – aluseks olev verb צָחַק tähendab nii heas mõttes «naerma» kui ka pilkavalt või teotavalt «välja naerma», samuti «ära naerma», ning tähistab ka nalja tegemist, vallatlemist, mängimist.

Jaakobi – nimi Ἰακώβ – heebrea keeles יַעֲקֹב – tähendab «kannahoidja», «petis».

On kirgastanud – ἐδόξασεν – sõna δοξάζω tähendab «ülistama», «austama», «austust osutama», «au sees pidama», «[kellestki midagi] arvama», «[kellestki midagi] pidama». Etümoloogiliselt on sõna δοξάζω seotud verbiga δεικνύω – «näitama», «nähtavaks tegema», «selgeks tegema», ka «tunnistust andma», «tõestama».

---

[3] Muuhulgas on siit pärit sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos…», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome…» või: «Meie oleme Tema poeem…»

Sulase – τὸν παῖδα – sõnaga παῖς – «laps» – tähistatakse ka sulaseid ja orje, «poisse».

Jeesuse – Ἰησοῦν – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יְהוֹשׁוּעַ ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Olete reetnud – παρεδώκατε – sõna παραδίδωμι tähendab «üle andma», «[kellegi kätte] andma», «[kellegi meelevalda] loovutama», ka (negatiivses tähenduses) «ära andma».

[Olete] ära salanud – ἠρνήσασθε – sõna ἀρνέομαι tähendab «salgama», «lahti ütlema», «eitama».

Pilaatuse – Πιλάτου – nimi Πιλᾶτος tuleneb ladina sõnast *pilum* – «oda» –, tähendades niisiis «odamees», «odaviskaja», «odaga relvastatu».

Vabaks lasta – ἀπολύειν – sõna ἀπολύω tähendab «vabaks laskma», «minna laskma», «ära saatma», ka «[abielu] lahutama».

Palusite – ᾐτήσασθε – sõna αἰτέω tähendab «küsima», «paluma», «[midagi] ihaldama», ka «nõudma».

Kingitaks – χαρισθῆναι – sõna χαρίζομαι tähendab «[kellelegi] head meelt valmistama», «heatahtlik olema», «armuline olema» – ning tähendab eeskätt «tänama», «tänu tooma».

Juhi – ἀρχηγὸν – sõna ἀρχηγός koosneb sõnadest ἀρχή – «algus», «esimene», «ülem», «[kõige oleva] algpõhjus», «algallikas», «alge» – ja ἄγω – «tooma», «juhtima», «viima». Siin tähistab see sõna elu algallikat ning seda, kes juhib ellu või toob elu.

On…üles äratanud – ἤγειρεν – sõna ἐγείρω – «ärkama», «[üles] tõusma», «äratama», passiivses kõneviisis «äratatama» – kasutatakse nii unest ärkamise/äratamise ja üles tõusmise, kui ka surnuist ülestõusmise või ülesäratamise tähistamiseks.

Surnuist – ἐκ νεκρῶν – sõna νεκρός – «surnud», «surnu» – etümoloogia viitab väidetavalt kadumisele (vrd «kadunu», «kadunuke») või hajumisele (haihtumisele).

Tunnistajad – μάρτυρές – sõnast μάρτυς – «tunnistaja» – tuleneb ka sõna «märter».

On uskunud – ἐπὶ τῇ πίστει – sõnasõnalt: «usu peale». Sõna πίστις – «usk», «usaldus», «veendumus», ka «usaldusväärsus» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

Vennad – ἀδελφοί – sõna ἀδελφός – «vend» – koosneb eitavast eesliitest α ja sõnast δελφύς – «[ema-] üsa» –, tähistades nõnda eeskätt neid, kes on sama ema lapsed, ning ülekantult väga lähedasi inimesi.

Olete…teinud – ἐπράξατε – πράσσω, mis tähistab eeskätt millegi regulaarset tegemist, millegagi tegelemist, millegi harrastamist või teostamist.[4]

Teadmatusest – κατὰ ἄγνοιαν – sõna ἄγνοια koosneb eitavast eesliitest α ja sõnast νοῦς – «meel», «mõistus», «arusaamine» –, mis tuleneb verbist γινώσκω – «tundma õppima», «tunda saama», «teadma», «mõistma», «taipama».

Ülemadki – καὶ οἱ ἄρχοντες – sõna ἄρχων tähendab «valitseja», «juht», «pealik», «peamees», halvustavalt «ninamees», sõnasõnalt: «esimene», «algne».

Ennustatu – προκατήγγειλεν – sõna προκαταγγέλλω tähendab «eelnevalt/ette teatavaks tegema», «ette kuulutama».

Võitu – τὸν Χριστὸν – sõna Χριστός tuleneb verbist χρίω – «võidma», «salvima» – ja tähendab sedasama, mida heebrea מָשִׁיחַ – «Messias», «Võitu».

Parandage…meelt – μετανοήσατε – sõna μετανοέω – «meelt parandama» – koosneb muutust või millekski/kellekski saamist tähistavast eessõnast μετά ning verbist νοέω – «mõistusega tunnetama», «mõistma», «taipama», «mõtisklema», «tähelepanu osutama».[5]

Pöörduge – ἐπιστρέψατε – sõna ἐπιστρέφω tähendab «[kellegi poole] pöörduma», «[tagasi] pöörduma», «[ümber] pöörduma», ka «[enesesse] pöörduma».

Patud – τὰς ἁμαρτίας – sõna ἁμαρτία tuleneb verbist ἁμαρτάνω – «märgist mööda laskma», «eksima», «patustama» – ja tähendab «möödalaskmine», «eksimus», «patt», «ülekohus».

Kosumisajad – καιροὶ ἀναψύξεως – sõna καιρός tähistab enamasti kindlalt määratletavat aega ja ajavahemikku või kindlaksmääratud ajahetke. Sõna ἀνάψυξις tuleneb verbist ἀναψύχω – «maha jahtuma», «värskendust saama», «kosutust saama», ka «hinge tagasi tõmbama», «hingamist kontrolli alla saama».

Läkitaks – ἀποστείλῃ – sõna ἀποστέλλω tähistab enamasti kindla ülesandega läkitamist (määramist).[6]

Teie jaoks määratud – τὸν προκεχειρισμένον ὑμῖν – sõna προχειρίζω tähendab «[kellegi jaoks] ette välja valima», «[kellegi/millegi tarvis] ette määrama»; «[kellegi/millegi jaoks] ette nägema».[7]

---

[4] Siit tuleneb ka sõna πρᾶξις – «tegu», «tegemine», «teguviis», «tegutsemisviis», «praksis».

[5] Meeleparandus on eeskätt mõtteviisi, põhimõtteliste eluhoiakute täielik muutus ja uueks saamine.

[6] Siit tuleneb ka sõna ἀπόστολος – «apostel».

[7] Mõnedes käsikirjades on selle asemel sõna προκεκηρυγμένον – «ette kuulutatud».

Sisuline analüüs

Apostlite tegude raamatu teise peatüki lõpus nimetatakse, et need, kes olid saanud usklikuks, «viibisid päevast päeva ühel meelel pühakojas, murdsid leiba kodudes ja võtsid rooga juubeldades ning siira südamega, kiites Jumalat ja leides armu kogu rahva silmis», ning et Issand «lisas päästetuid päevast päeva nende hulka» (Ap 2:46j). See näitab, et apostlite kuulutustöö pidi olema märgatav ja Jeruusalemmas üsna paljudele teada – ainuüksi nelipühapäeval ristiti kolm tuhat inimest (Ap 2:41).

See ei tähenda, et templi Ilusa värava juures kerjanud jalutu oleks ilmtingimata teadnud, kellega tal on tegemist, kui ta Peetruselt ja Johanneselt almust palus. Igal juhul jäi ta neile «neile otsa vaatama, lootes neilt midagi saada» (Ap 3:5), nii et see, mida Peetrusel talle tegelikult anda oli, pidi olema talle üllatuseks: «Hõbedat ega kulda mul ei ole, aga mis mul on, seda ma annan sulle: Jeesuse Kristuse, Naatsaretlase nimel – tõuse ja kõnni!» (Ap 3:6)

Paljudele templisse kogunenuist oli jalutu kerjus tuttav, kuna ta oli seal olnud päevast päeva, seetõttu avaldas sündinu neile tugevat muljet: «nad olid imestunud ja kohkunud» (Ap 3:10), sest nad teadsid, et tegemist ei ole pettuse ega silmamoondusega, vaid reaalselt aset leidnud imega. Nii ei klammerdunud mitte üksnes tervendatu, vaid «kogu rahvahulk» (Ap 3:11) apostlite külge – võib-olla lootuses näha veel mõnda, ehk suurematki, imetähte.

Peetrus märkas rahvahulga hämmastust ja ilmselt tajus ka ootusärevust, mõistes, et see annab talle suurepärase võimaluse tunnistuse andmiseks. Seejuures on oluline, et ta alustas võimalike väärarusaamade kummutamisest: «Miks te imestate selle üle või miks te ainiti vahite meid, otsekui meie oleksime oma erilise väe või jumalakartlikkusega selle mehe pannud kõndima?» (Ap 3:12) Peetrus teadis väga hästi, et ta ei olnud kutsutud kuulutama mitte iseennast, vaid Kristust,[8] ja oli kaugel igasugusest püüdest tema kaudu tegutsevast väest isiklikku kasu või populaarsust lõigata.[9]

Peetruse sõnadest võib aga välja lugeda sedagi, et teda hämmastas, et keegi võis üldse imestada Jeesuse nimel sündinud imeteo üle – Peetruse enda jaoks oli tegemist millegi täpselt nii enesestmõistetavaga, nagu tuleb esile Apostlite tegude raamatu ülejärgmises peatükis seisvas kirjelduses: «Nad kandsid ka haigeid tänavatele ning panid need kanderaamidele ja vooditele, et Peetruse möödudes kas või tema varigi langeks mõne peale neist.» (Ap 5:15) Jalutul käest kinni haarates ei olnud Peetrusel vähimatki kahtlust, et too mees saab Jeesuse nimel (vt keelelist märkust Jeesuse nime tähenduse kohta) terveks, sest «igaüks, kes hüüab appi Issanda nime, päästetakse» (Ap 2:21).

---

[8] «Me ei kuuluta ju iseendid, vaid Jeesust Kristust Issandana, endid aga teie sulastena Jeesuse pärast.» (2Kr 4:5)

[9] Erinevalt oma nimekaimust, endisest nõiast Siimonast, kes ilmselt just selleks üritas raha eest Püha Vaimu meelevalda omandada (Ap 8:18jj).

Peetrus pöördus rahvahulga poole sõnadega «Iisraeli mehed» ning kõneles Jumalast kui Aabrahami, Iisaki ja Jaakobi Jumalast. Tegemist polnud mitte niivõrd Jumala tõelisuse rõhutamisega või selle täpsustamisega, millisest Jumalast ta kõneleb, vaid mõnevõrra varjatud, ent siiski reaalse ja üsna terava etteheitega: kuna te olete Iisraeli mehed ja kuna tegemist on Aabrahami, Iisaki ja Jaakobi Jumalaga, siis on see ju teie enda Jumal – seesama Jumal, kes on teid valinud ja kutsunud, oma õnnistustega üle külvanud ning prohvetite kaudu valgustanud ja juhtinud –, kellele te olete Tema läkitatud Messiat tagasi lükates vastu hakanud.

Jumal, «meie isade Jumal», on Jeesuse kirgastanud, aga teie olete Ta «reetnud ja ära salanud Pilaatuse palge ees, kui see oli otsustanud Tema vabaks lasta» (Ap 3:13)! Peetrus nimetab Jeesust Jumala sulaseks. Kreeka sõna παῖς võib tõlkida ka «laps» või «poeg», ent siin on ilmselt tegemist viitega prohvetite, eeskätt Jesaja, sõnakasutusele, mille kohaselt nii Iisraeli rahvast ennast kui spetsiifiliselt Messiat nimetatakse Jumala või Issanda sulaseks.

> *Septuagintas* kasutatakse sõna παῖς heebrea sõna עֶבֶד – «sulane» – vastena näiteks järgmistes prohvet Jesaja raamatu salmides:
>
> «Aga sina, Iisrael, mu sulane, Jaakob, kelle ma olen valinud, mu sõbra Aabrahami sugu, sina, kelle ma võtsin maailma äärtest ja kutsusin selle kaugemaist paigust, öeldes sulle: «Sina oled mu sulane, ma valisin sinu ega põlanud sind!»» (Js 41:8j)
>
> «Vaata, see on mu sulane, kellesse ma olen kiindunud, mu valitu, kellest mu hingel on hea meel. Ma olen pannud oma Vaimu tema peale, tema toob rahvaile õiguse.» (Js 42:1)
>
> «Teie olete minu tunnistajad, ütleb Issand, ja minu sulane, kelle ma olen valinud, et te teaksite, usuksite minusse ja mõistaksite, et mina olen see: enne mind ei ole olnud ühtegi jumalat ega tule ühtegi pärast mind.» (Js 43:10)
>
> «Nüüd aga kuule, Jaakob, mu sulane, ja Iisrael, mu valitu! Nõnda ütleb Issand, sinu Looja, emaihus valmistaja, sinu aitaja: Ära karda, mu sulane Jaakob, ja Jesurun, mu valitu! Tuleta seda meelde, Jaakob, ja sina, Iisrael, sest sa oled mu sulane: mina olen su valmistanud, sa oled mu sulane: Iisrael, ma ei unusta sind!» (Js 44:1j.21)
>
> «Sellest on vähe, et sa mu sulasena taastad Jaakobi suguharud ja tood tagasi Iisraeli jäägi: ma panen sind paganaile valguseks, et mu pääste ulatuks ilmamaa ääreni.» (Js 49:6)
>
> «Vaata, mu sulane talitab targasti, teda ülistatakse ning ülendatakse ja ta saab väga kõrgeks[10].» (Js 52:13)

Iisraeli mehed olid Jeesuse reetnud, ära andnud, salanud, Temast lahti ütelnud. Peetrusel oli väga selgelt meeles see, mis toimus Jeesuse kinnivõtmise ööl ja sellele järgnenud päeval: pärast Suurkohtus langetatud surmaotsust anti Jeesus üle rooma

---

[10] On tõenäoline, et Jeesuse kirgastamisest või austamisest kõneldes on Peetrusel meeles just see salm Jesaja ettekuulutusest kannatava Jumala sulase kohta, kelle ülendamisest kõneldes kasutatakse *Septuagintas* täpselt sama sõna δοξάζω (vt vastavat keelelist märkust).

võimudele, ja kui asevalitseja Pilaatus, saades aru, et Jeesus ei ole teinud midagi surma väärivat, tahtis Talle armu anda, siis ütlesid needsamad Iisraeli mehed omaenda Messiast lahti viisil, mis tegi ka Pilaatusele võimatuks Tema vabastamise: «Sellest alates otsis Pilaatus võimalust Teda vabaks lasta. Aga juudid hüüdsid: «Kui sa Tema vabaks lased, siis sa ei ole keisri sõber. Igaüks, kes tõstab enese kuningaks, hakkab vastu keisrile.» […] Pilaatus ütles neile: «Kas ma pean teie kuninga risti lööma?» Ülempreestrid vastasid: «Meil ei ole kuningat, vaid on keiser.»» (Jh 19:12.15)

Peetruse süüdistuskõne läks järjest teravamaks: «Teie salgasite ära Püha ja Õige ning palusite, et teile kingitaks mees, kes oli mõrtsukas. Teie tapsite Elu Juhi, aga Jumal on Ta surnuist üles äratanud; selle tunnistajad oleme meie.» (Ap 3:14j) Viimselt on ainult Jumal püha ja tõeliselt õige – ning ei ole muud eluallikat kui vaid Jumal. Peetrus ei näe Jeesuse kui Messia tagasi lükanud ja Ta hukata lasknud Iisraeli käitumises midagi vähemat kui põhimõttelist vastuhakku Jumalale endale, jumalatapu katset, mõrtsuka eelistamist eluandjale – viimselt lahti ütlemist kõigest, mis on tõene, õige ja hea. Kui Mooses anus Iisraeli rahvast talle Jumala Seadust andes, et ta valiks needuse asemel õnnistuse ja surma asemel elu (5Ms 30:19), siis nüüd olid Iisraeli mehed toiminud täpselt vastupidiselt.

See ei tähenda, nagu oleks «Elu Juhi» tapmine õnnestunud: «Jumal on Ta surnuist üles äratanud; selle tunnistajad oleme meie.» (Ap 3:15) Jumal on Jeesuse surma läbi surmanud patu ja «kõrvaldanud surma ning on evangeeliumi kaudu toonud valge ette elu ja kadumatuse» (2Tm 1:10), kinnitades seeläbi, et Jeesus on tõepoolest see, kellena Tema apostlid Teda kuulutavad: Päästja, kelle meelevallas on kinkida uus ja igavene elu kõigile, kes Temasse usuvad.

Sellest tuleneb enesestmõistetavana, et Jeesusel on meelevald ka terveks teha – kusjuures see ei tähenda mitte ainult ihuliku tervise parandamist, vaid inimese tõepoolest täielikult *terveks* tegemist, s.t tema taastamist Jumala näo järgi ja Jumala sarnaseks looduna, pimeduse ja surma laste üles äratamist valguse ja elu lastena: «Kuna tema siin, keda te näete ja tunnete, on uskunud Jeesuse nimesse, siis on see nimi teinud ta tugevaks, ja usk, mis tuleb Jeesuse läbi, on talle andnud täie tervise teie kõikide silma all.» (Ap 3:16)

Peetrus pehmendab nüüd oma tooni, kõnetades oma kuulajaid vendadena ning isegi vabandades nende jumalavastast tegutsemist teadmatusega. Toonimuutuseks motiveerib Peetrust ka teadmine, et viimselt sünnib kõik Jumala head ja armulist tahtmist mööda: «Jumal on aga sel kombel täide saatnud kõigi oma prohvetite suu kaudu ennustatu, et Tema Võitu peab kannatama.» (Ap 3:18) Jeesus ise oli seda nii Peetrusele kui teistele jüngritele ette kuulutanud ja pärast oma ülestõusmist korduvalt selgitanud: «Need on mu sõnad, mis ma teile rääkisin, kui ma olin alles teiega, et kõik

peab täide minema, mis Moosese Seaduses ja Prohvetites ja Psalmides minu kohta on kirjutatud.» (Lk 24:44)[11]

Just seetõttu, et Jumal oli oma prohvetite kaudu juba ammu ette teada andnud, mida Ta teha kavatseb, ei saa teadmatus olla aga lõputuks vabanduseks Jeesuse kui Messia tagasi lükkamisel. Ta on Jumala Võitu ning Tema hülgamine toob kaasa ilmajäämise Jumala poolt pakutavast armust ja päästest – kõigest sellest heast, mille Jumal on oma valitute jaoks valmis pannud. Viimasest kõneldes kasutab Peetrus sõna «kosumisajad» või «hingetõmbeajad» (vt vastavat keelelist märkust) – võime seda kujutleda kui värskendavat puhkust pärast rasket päevatööd või lämmatavat lõõska.

Et Jumala päästvast armust osa saada, selleks on vaja meelt parandada, pöörduda ja lasta oma patud ära kustutada. Siin tuleb esile Jumala halastuse tõeline suurus: Jeesuse surm, mille Tema oma rahvas põhjustas, on saanud lunastuseks neilegi, kes Ta reetsid, ära salgasid ja surma andsid. Jumal ei maksa Talle osaks saanud ülekohtu eest kätte, vaid pöörab sellesama ülekohtu õnnistuseks neile samadele ülekohtutegijaile – kui nad vaid pöörduvad ja meelt parandavad.

Tõsi, meeleparandus ei saa olla pelk sõnakõlks, vaid peab tooma kaasa kogu mõtlemise ja eluviisi muutuse. Kõik peab saama täiesti uueks, täiesti terveks – samamoodi, nagu pühakoja Ilusa värava juures kerjanud jalutu sai Jeesuse nimesse uskudes tagasi täie tervise. Siin ei ole võimalik mingi poolik lähenemine – selle kinnitusena samastab Peetrus Jeesuse lõpuaegade prohvetiga, kelle kohta Mooses oli Iisraeli rahvale Jumala Seadust andes ütelnud: «Issand, teie Jumal, tõstab teile Prohveti teie vendade seast, seesuguse nagu mina. Teda kuulake kõiges, mida ta iial teile ütleb. Aga iga inimene, kes seda Prohvetit ei kuula, kaotatakse rahva seast ära.» (Ap 3:22j)

See pole mõeldud ähvardusena, vaid julgustusena – aga taolise julgustusena, millega kaasneb tõsine hoiatus ja üleskutse teha oma elus ja suhtumises otsustav pööre: «Jumal on esmalt teile oma sulase Jeesuse üles äratanud ja teie juurde läkitanud teid õnnistama, kui te igaüks pöördute oma tigedusest.» (Ap 3:26) Jeesus on surnuist üles tõusnud, Ta on Eluallikas ja Elutooja ning kõik need, kes Tema poole pöörduvad ja Temasse usuvad, pääsevad hukatusest ja pärivad igavese elu – kõik need ja ainult need, kuna «kellegi muu läbi ei ole päästet, sest taeva all ei ole antud inimestele ühtegi teist nime, kelle läbi meid päästetaks» (Ap 4:12).

---

[11] Küllap Peetrusel oli meeles seegi kord, mil Jeesus oli teda taipamatuse pärast lausa saatanaga samastanud: «Sellest ajast peale hakkas Jeesus oma jüngritele selgitama, et Ta peab minema Jeruusalemma ja palju kannatama vanemate ja ülempreestrite ja kirjatundjate poolt ning tapetama ja kolmandal päeval üles äratatama. Ja Peetrus viis Ta kõrvale ning hakkas Teda hoiatama: «Jumal hoidku, Issand! Ärgu seda Sulle sündigu!» Tema aga pöördus ja ütles Peetrusele: «Tagane, vastupanija! Sa oled mulle kiusatuseks, sest sa ei mõtle Jumala, vaid inimese viisil.»» (Mt 16:21–23)

Jutluseks

Ülestõusmisaja teise pühapäeva tuntuim vanakiriklik nimi on *Dominica in Albis* – eesti keeles tavaliselt «Valge Pühapäev», otsetõlkes «Pühapäev valgetes [rõivastes]». Selle nime aluseks on tava, mida on kirjeldanud näiteks püha Augustinus ning mille kohaselt võtsid Ülestõusmisööl ristitud Ülestõusmispühale järgneval pühapäeval (või selle eelõhtul) ült ristimisel saadud valged rüüd.

Ülestõusmisaja teise pühapäeva teiseks levinud nimeks on *Quasimodogeniti* – «nagu äsjasündinud». See nimi tuleneb pühapäeva missa vanakiriklikest algussalmidest: «Nagu äsjasündinud lapsed, halleluuja, igatsege vaimulikku selget piima, halleluuja, halleluuja, halleluuja.» (1Pt 2:2)

Pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Ülestõusnu tunnistaja». Valge Pühapäeva vanakiriklik Epistel (1Jh 5:4–10) kõneleb maailma ära võitvast usust Kristusesse, kes on meid oma vere läbi päästnud, ning Evangeelium (Jh 20:19–31) Jeesuse ilmumisest esmalt kümnele jüngrile ning nädal aega hiljem kõigile, ka eelmisel korral puudunud Toomale. Esimesel ilmumisel kinkis Jeesus apostlitele Püha Vaimu annina pattude andeksandmise meelevalla, teisel korral kinnitas Ta aga nii oma ihulikku ülestõusmist kui oma jumalikkust, rõhutades nägematagi uskumise tähtsust, millele evangelist lisab, et taolise usu viljaks on igavene elu Jeesuses Kristuses.

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Sk 8:12–13) Jumala tõotus päästa oma rahvas kõikjal maailmas ning tuua pagendatud tagasi Jeruusalemma. Epistlit asendab teisel lugemisaastal Apostlite tegude raamatu (Ap 3:12–20) lõik Peetruse kõnest Saalomoni sammaskäigus, milles apostel rõhutab Kristusesse uskumise päästvat ja tervendavat väge ning Temas kingitud meeleparanduse ja pattude andekssaamise võimalust kõigile, kes Temasse usuvad ja Tema poole pöörduvad.

Teise lugemisaasta Evangeeliumiks (Jh 21:1–14) on Johannese tunnistus surnuist üles tõusnud Jeesuse kolmandast ilmumisest jüngritele Tibeeriase järve ääres. Kuna selle ilmumise kontekstiks on vähemalt osa jüngrite [ajutine] tagasipöördumine endise elu juurde[12] ning selle sisuks jüngritele nende tõelise kutsumuse meelde tuletamine[13], on Evangeeliumi keskseks sõnumiks ühelt poolt Jeesuse jüngrite kohustus olla Tema kui Ristilöödu ja Ülestõusnu tunnistajad, teisalt aga kõigi ristitute kutsumus pöördumiseks ja uueks eluks Kristuses.

---

[12] Vrd Jh 20:3: Siimon Peetrus ütles neile: «Ma lähen kalale.»

[13] Vrd Mt 4:19 par.

Pühakirjalugemisi ühendabki tunnistus Jumala päästvast ja eluandvast väest, mis on erilise kirkusega saanud avalikuks Kristuse ülestõusmises ning mis innustab neid, kes Kristusele järgnevad, olema Tema tunnistajad, et kõik inimesed võiksid kuulda päästesõnumit ning saada kogutud Jumala rahva hulka. Apostlite tegude raamatu lugemine näitab, kui tõsiselt Peetrus – kes oli ka ise oma Issanda ära salanud ja pisarais meelt parandama pidanud – seda kutsumust võttis.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidena:

1. Jeesuse jüngrid olid pärast Tema surma ja isegi pärast seda, kui Ta oli surnuist üles tõusnud ja ennast neile näidanud, segaduses. Tasapisi hakkasid nad kõigest aru saama, kuna Jeesus tuletas neile meelde nii seda, mida Tema ise oli neile oma kannatuste, surma ja ülestõusmise kohta rääkinud, kui ka seda, mida olid juba ammust ajast ette kuulutanud nii Seadus ja Prohvetid kui muud Pühad Kirjad. Hetk, mil apostlid söandasid Jeesusest kui Jumala tõotatud ja läkitatud Messiast avalikult tunnistust anda, jõudis kätte Nelipühal, mil Peetruse jutlust kuulnutest ligi kolm tuhat inimest pöördus ja ristiti. Selle järel apostlite kuulutustöö üha elavnes ning keskseks paigaks, kus nad päevast päeva koos käisid, sai (Jeesuse enda eeskujul – Jh 10:23) Jeruusalemma tempel. Ühel päeval tervendasid Peetrus ja Johannes seal kerjanud jalutu mehe ning see imetegu lõi suurepärase võimaluse taas Jeesusest kui Jumala Võitust ja kõigi inimeste Päästjast tunnistust anda.
2. Peetrus kasutas ära inimeste hämmastust ja huvi ning tuletas neile meelde seda, mis oli vaid paar kuud varem aset leidnud: kuidas seesama Jeruusalemma rahvas oli Jeesuse ära andnud ja surma saatnud – selle Jeesuse, kes oli oma kannatuste, surma ja ülestõusmisega täitnud prohvetite ettekuulutused ning kelle Jumal oli selgelt tunnistanud oma sulaseks ja Pojaks. Peetruse sõnad olid karmid – tegemist oli tõelise süüdistuskõnega, mille peamiseks tõdemuseks oli, et Jeesust ära andes ja surmates on Jumala rahvas hakanud vastu Jumalale endale, üritades surmata ei kedagi vähemat kui «Elu Juhti», Eluallikat ennast. Muidugi on Eluallika tapmine võimatu, seepärast ei saa olla mingit kahtlust Jeesuse ülestõusmises, mis omakorda tõestab, et Ta on tõepoolest Jumala Võitu, Messias.
3. Aga Peetrus ei piirdu süüdistuskõnega, vaid lisab sellele armukuulutuse: kõike seda sündida lastes, mida Tema oma rahvas Talle ja Ta Võitule tegi, on Jumal andnud isegi neile, kes Jeesuse tapsid, pääsemise võimaluse – sellessamas Jeesuses, kelle nad lasid risti lüüa. Kristus pidi kannatama ja surema, täpselt nii, nagu Pühakirjas on ette kuulutatud – Ta kannatas ja suri nendegi eest, kes Ta surma saatsid. Kõik, kes Tema nime appi hüüavad, Tema poole pöörduvad ja Temasse usuvad ning on valmis meelt parandama, saavad osa pattude andeksandmisest ja neile kingitakse uue elu täius. Samamoodi, nagu Jeruusalemma templi väravas kerjanud jalutu sai tagasi täie tervise, tahab Jumal teha uueks ja täiesti terveks kõik, kes patust halvatuna on määratud surma ja hukatusse. Jumal ei taha ju mitte kellegi surma, vaid et kõik võiksid saada päästetud ja elada.